

เทศน์โปรดคุณแพพวง วรธนะกุล ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

อุบายฝึกจิตทางลัด

มีผู้ถามปัญหาพระลึกได้บ้างก็ปัญหา "ปากคอก" นี้แหละ มีอยู่กับทุกคน ว่า "โลกหน้ามีไหม? โลกหน้ากับผู้ไปโลกหน้าโลกหลังอะไรเหล่านี้ มันก็ไม่ใช่เรื่องของใคร แต่เป็นเรื่องของเราทุกคนที่กำลังแบกภาระอยู่นี้ มีผู้ถามอย่างนั้น เราก็ถามเขาว่า "เมื่อวานนี้มีไหม แล้วเมื่อเช้านี้มีไหม? ปัจจุบัน ณ บัดนี้มีไหม?" เขาก็ยอมรับว่ามี "แล้ววันพรุ่งนี้จะมีไหม วันมะรืน เดือนนี้เดือนหน้า ปีนี้ปีหน้า ปีต่อๆ ไปจะมีไหม?"

สิ่งที่ขึ้นมาแล้วพอจำได้ก็พอเอาไปได้ ถึงเรื่องยังไม่มาถึงก็ตาม ก็เอาสิ่งที่จำได้ซึ่งผ่านมาแล้ว มาเทียบเคียงกับสิ่งที่เคยมีเคยเป็นมาแล้ว ช่างหน้าจะต้องเป็นไปตามที่เคยเป็นมานี้ เช่นเมื่อวานนี้มีมาแล้ว วันนี้ก็มี มันเคยผ่านมาอย่างนี้เป็นลำดับ เราจำและจำได้ไม่ลืม แล้วตอนบ่าย ตอนค่ำ ตอนกลางคืนจนถึงวันพรุ่งนี้เช้า เราก็เคยรู้เคยเห็นมาแล้ว เรื่องมันเป็นมาผ่านมาอย่างนั้นซึ่งไม่มีอะไรผิดกัน และยอมรับว่ามีด้วยกัน

ความสงสัยโลกนี้โลกหน้า หรือเกี่ยวข้องกับตัว ก็คือความหลงเรื่องของตัวเองนั้นแหละ มันจึงกลายเป็นเรื่องใหญ่โต และกวนใจให้ยุ่งอยู่ไม่หยุดทั่วโลกสงสารว่า "โลกหน้ามีไหม? คนตายแล้วไปเกิดอีกไหม?" นั่นมันคู่กัน ก็ที่เกิดที่ตายนี้คือใครละ? ก็คือเรานั้นเองที่เกิดที่ตายอยู่ตลอดมา มาโลกนี้ไปโลกหน้าก็คือเราจะเป็นใคร ถ้าไม่ใช่ "สัตว์โลก" ผู้เป็นนักท่องเที่ยวนี้ ไม่มีใครเป็นผู้แบกหามปัญหาและภาระเหล่านี้!

นี่โทษแห่งความหลง ความจำไม่ได้ มันมาแสดงอยู่กับตัวเรา แต่เราจับสาเหตุของมันไม่ได้ว่าเป็นมาเพราะเหตุใด สิ่งที่เป็นมาที่ผ่านมาแล้วมันก็จำไม่ได้ เรื่องของตัวเองเลยหมუნตัวเอง พันตัวเอง ไม่ทราบจะไปทางไหน ความหลงตัวเองจึงเป็นเรื่องยุ่งยากอยู่ไม่หยุด หลงสิ่งอื่นก็ยิ่งค่อยั้งชั่ว หลงตัวเองนี่มันปิดตันหาทางออกไม่ได้ ผลก็สะท้อนกลับมาหาตัวเราเองไม่ไปที่อื่น คือนำความทุกข์มาสู่ตัวเรานั้นแล เพราะความสงสัยเช่นนี้เป็นปัญหาผูกมัดตัวเอง มิใช่ปัญหาเพื่อแก้ตัวเองให้หลุดไปได้เพราะความสงสัยนั้น ถ้าไม่พิสูจน์ด้วยธรรมทางจิตตภาวนาไม่มีหวังเข้าใจได้

พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้คลี่คลายดูเรื่องของตัว แต่การจะคลี่คลายเรื่องของตัวนั้นสำคัญมาก จะทำแบบตันเตาเอาด้วยวิธีคาดคิด หรือด้วยวิธีอื่นใดไม่สำเร็จได้! นอกจากจะทำคุณงามความดีขึ้นมาโดยลำดับเป็นเครื่องสนับสนุน และยื่นเข้ามาสู่

“จิตตภาวนา” เพื่อคลี่คลายดูเรื่องของตัว อันรวมอยู่ในวงของจิตตภาวนา ซึ่งจะพาให้รู้แจ้งแทงความสงสัยนั้นให้ทะลุไปได้ พร้อมทั้งผลอันเป็นที่พึงใจ หายสงสัยทั้งการตาย เกิดตายสูญ

เรื่องของตัวคืออะไร? ก็คือเรื่องของใจ ใจเป็นผู้แสดง เป็นผู้ก่อเหตุก่อผลใส่ตัว อยู่ตลอดเวลา ทั้งความสุขความทุกข์ ความยุ่งเหยิงวุ่นวายต่างๆ ส่วนมากมักแสดง ความผูกมัดตัวเองมากกว่าการบำรุงส่งเสริม ถ้าไม่ใช้ความบังคับบัญชาในทางที่ดี ใจจึงมีแต่ความรุ่มร้อนเป็นผล คือความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากความฟุ้งซ่านวุ่นวาย ใจคิดสาย แล่ไปในแง่ต่างๆโดยหาเหตุหาสาระไม่ได้ แต่ผลที่จะพึงได้รับนั้น มันเป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่งที่จะทำให้เราเกิดความทุกข์ความกระทบกระเทือนได้ จึงเป็นเรื่องยากเรื่องหนัก สำหรับบรรดาผู้ยังหลงโลกหลงตัวเอง และตื่นโลกตื่นตัวเองอยู่ โดยไม่สนใจพิสูจน์ตัวเองด้วยหลักธรรมอันเป็นหลักรับรองความจริงทั้งหลาย เช่น ตายแล้วต้องเกิดอีก เป็นต้น เมื่อยังมีเชื้อใ้หมักที่พาให้เกิดอยู่ภายในใจ ต้องเกิดอีกอยู่รำไปไม่เป็นอย่างอื่น เช่น ตายแล้วสูญ เป็นต้น

พระพุทธเจ้าท่านทรงสอนให้ดูตัวเรื่อง คือดูใจตัวเองผู้พาให้เกิดตาย ถ้ายังไม่เข้าใจก็ต้องบอกวิธีการในแง่ต่างๆ จนเป็นที่เข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้อง เฉพาะอย่างยิ่งการสอนให้ภาวนา โดยนำธรรมบทใดก็ตามมาบริกรรมภาวนา เพื่อให้จิตดวงที่หาหลักยึดยังไม่ได้ กำลังวุ่นวายหาที่พึ่งยังไม่เจอ จนกลายเป็นความหลงไหลใฝ่ฝันไม่มีประมาณ ได้ยึดเป็นหลักพอตั้งตัวได้ และมีความสงบเย็นใจไม่ออกแวกคลอนแคลน อันเป็นการทำลายความสงบสุขทางใจที่เราต้องการ เช่น ท่านสอนให้ภาวนา “พุทโธ ธัมโม สังฆโม” หรือ “อัญญิ เกสา โลมา” บทใดบทหนึ่งตามแต่จริตชอบ โดยความมีสติควบคุมในคำบริกรรมภาวนาของตน อย่าให้เปลวส่งใจไปที่อื่นจากคำบริกรรมภาวนา เพื่อให้จิตที่เคยส่งไปในที่ต่างๆ นั้น ได้เกาะหรืออาศัยอยู่กับอารมณ์แห่งธรรม คือคำบริกรรมภาวนานั้นๆ ความรู้ที่เคยฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ก็จะรวมตัวเข้ามาอยู่ในจุดนั้น คือจิตซึ่งเป็นที่รวมแห่งความรู้ กระแสแห่งความรู้ทั้งหมดจะรวมตัวเข้ามาสู่อารมณ์แห่งธรรม ที่บริกรรมหรือภาวนาอยู่ด้วยความสนใจ ก็เพราะบทธรรมบริกรรมอันเป็นเครื่องเกาะของจิต เป็นเครื่องยึดของจิต ให้ตั้งหลักขึ้นมา เป็นความรู้อย่างเด่นชัดเป็นลำดับนั้นแล ฉะนั้นขั้นเริ่มแรกของการภาวนา คำบริกรรมจึงสำคัญมาก

เมื่อได้เห็นคุณค่าธรรม ที่ปรากฏขึ้นเป็นความสงบสุขเช่นนี้แล้ว ในขณะที่เดียวกันก็เห็นโทษแห่งความฟุ้งซ่านวุ่นวายของจิตที่หาหลักยึดไม่ได้ และก่อความเดือดร้อนให้แก่ตัวอย่างประจักษ์ใจในขณะนั้น โดยไม่ต้องไปตามใคร คุณและโทษของ

จิตที่สงบและฟังชาน เราทราบภายในจิตของเราเองด้วยการปฏิบัติจิตตภาวนา นี้เป็นขั้นหนึ่งอันเป็นขั้นเริ่มแรกที่ท่านสอนให้รู้เรื่องของจิต

แล้วพยายามทำจิตให้มีความสงบแน่วแน่ลงไปเป็นลำดับ ด้วยการภาวนากับบทธรรมดั่งที่กล่าวมานี้ เจริญแล้วเจริญเล่าจนมีความชำนาญ กระทั่งจิตสงบได้ตามความต้องการ ความสุขเกิดขึ้นเพราะใจสงบก็ยิ่งเด่นชัดขึ้นทุกวันเวลา พอจิตสงบตัวขึ้นมาปรากฏเป็นความรู้เด่นชัดแล้ว ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการรวมกิเลสเข้ามาสู่จุดเดียวกันเพื่อเห็นได้ชัด และสังเกตความเคลื่อนไหวของมันได้ง่ายขึ้น และสะดวกแก่การแก้การถอดถอนด้วยปัญญา ตามขั้นของปัญญาที่ควรแก้กิเลสประเภทหยาบ กลาง ละเอียด ตามลำดับไป

คำว่า "กิเลส" ซึ่งเป็นเครื่องบังคับจิตใจให้ฟังชานไปในแง่ต่างๆ จนคำนี้ คำว่าไม่ได้มัน เราไม่สามารถที่จะจับตัวของมันได้ว่าอะไรเป็นกิเลส อะไรเป็นจิต เป็นธรรม ต้องอาศัยความสงบของใจเป็นพื้นฐานก่อน เมื่อจิตสงบตัวเข้ามา กิเลสก็สงบตัวเข้ามาด้วย เมื่อจิตหดตัวเข้ามาเป็นตัวของตัวเอง หรือเป็นจุดหมายพอเข้าใจได้ เรื่องของกิเลสก็รวมตัวเข้าสู่จุดเดียวกัน คือรวมตัวเข้ามาที่จิต ไม่ค่อยออกเพ่นพ่านก่อความจิตใจเหมือนแต่ก่อนที่จิตยังไม่สงบ พอจิตสงบเย็นพอตั้งตัวได้บ้างแล้ว หรือตั้งตัวได้แล้ว จากนั้นท่านสอนให้พิจารณาคลีคลายดูอาการต่างๆ ของร่างกายอันเป็นที่ชุ่มชื้นของกิเลสทางด้านปัญญาว่า "จิตไปสนใจกับอะไร? ในขณะที่ไม่สงบไปยุ่งกับเรื่องอะไรบ้าง?" แต่ในขณะที่ใจสงบเป็นอย่างนี้ ไม่ก่อความตัวเอง

แต่ปกตินิสัยของคนเรา พอมีความสงบสบายบ้างมักก็เกียจ คอยแต่ล้มลงหมอน ไม่อยากคลีคลายร่างกายธาตุขันธ์ด้วยสติปัญญาเพื่อรู้ความจริง และถอดถอนกิเลสต่างๆ ออกจากใจ โดยไม่คำนึงว่าการละการตัดกิเลสประเภทต่างๆ ที่แทรกสิงอยู่ในภายในชั้นนั้น ท่านละท่านถอนด้วยสติปัญญา ส่วนความสงบของจิตหรือ "สมาธิ" นั้น เป็นเพียงการรวมตัวของกิเลสเข้ามาสู่จุดแคบเท่านั้น มิใช่เป็นการละการถอนกิเลส จึงกรุณาทราบไว้อย่างถึงใจ

ใจขณะที่ยังไม่สงบ มักไม่ยุ่งกับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส แล้วนำมาเป็นอารมณ์กวนใจ บรรดารูป เสียง ฯลฯ นั้น จิตไปหนักในอารมณ์อะไร ซึ่งพอทราบได้ด้วยสติปัญญา ขณะพิจารณาจิตแสดงออกไปเกี่ยวข้องกับอารมณ์อันใด ก็พอทราบกันได้โดยทางสติปัญญา เรื่องราวของจิตก็พอมองเห็นได้ เพราะจิตเคยสงบ พอเริ่มออกไปสู่อารมณ์ต่างๆ ก็ทราบ ท่านจึงสอนให้พิจารณาคลีคลายด้วยปัญญาเพื่อให้ทราบว่า สิ่งที่จิตไปเกี่ยวข้องนั้นคืออะไรบ้าง พยายามดูให้รู้ให้เห็นอย่างชัดเจนด้วยสติปัญญาขณะ

ออกพิจารณา เว้นแต่จะตั้งใจให้สงบโดยทางสมาธิก็ไม่พิจารณา เพราะ “สมาธิ” กับ “ปัญญา” นั้นผลัดเปลี่ยนทำงานคนละวาระ ดังที่ได้เคยอธิบายแล้ว

ขณะที่พิจารณา “รูป” คือรูปอะไรที่ใจไปเกี่ยวข้องมากกว่าเพื่อน เพราะเหตุใด? ดูรูปขยายรูป แยกส่วนแบ่งส่วนรูปนั้น ให้เห็นชัดเจนตามความจริงของมัน เมื่อแยกแยะส่วนรูป จะเป็นรูปอะไรก็ตาม ให้เห็นตามเป็นจริงของมันด้วยปัญญา ในขณะเดียวกันก็จะได้เห็นความเหลวไหลลอกกลางของจิต ที่ไปยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิดต่างๆ โดยหาสาเหตุอะไรไม่ได้ ห้ามูลความจริงไม่ได้ เพราะเมื่อพิจารณาละเอียดแล้ว ไม่มีอะไรเป็นสาระตามที่ใจไปสำคัญมั่นหมาย มีแต่ความสำคัญของจิตไปลุ่มหลงเขาเท่านั้น เมื่อพิจารณาแยกแยะส่วนต่างๆ ของร่างกาย “เขา” หรือร่างกาย “เรา” ออกดูโดยละเอียดถี่ถ้วนแล้วไม่เห็นสาระอะไร ใจก็เห็นโทษของความสำคัญมั่นหมาย ความยึดมั่นถือมั่นของใจไปเอง เมื่อพิจารณาหลายครั้งหลายหนเท่าไรก็ยังชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งรูปและเสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสต่างๆ ทั้งอาการของจิตที่เกี่ยวข้องกับอาการนั้นๆ จนรู้แจ้งเห็นชัดด้วยปัญญา เพราะคลี่คลายอยู่อย่างสม่ำเสมอทั้งภายนอกและภายใน รู้แจ้งเห็นชัดอาการของจิตทางภายในที่เกี่ยวข้องว่า เป็นเพราะเหตุนี้ๆ อันเป็นเรื่องเหลวไหลทั้งเพ

แต่ก่อนไม่ทราบว่ามันเกี่ยวข้องกันเพราะเหตุไร ต่อมาก็ทราบชัดว่ามันไปเกี่ยวข้องเพราะเหตุนี้ๆ คือเพราะความหลงความสำคัญผิด เมื่อพิจารณาตามความจริงเห็นความจริงในสิ่งภายนอกแล้ว ก็ทราบชัดทางภายในว่า “จิต ไปสำคัญว่าสภาวะธรรมต่างๆ เป็นอย่างนั้นๆ จึงเกิดอุปาทานความยึดมั่นถือมั่น หรือเกิดความรักความซึ้งขึ้นมา เป็นกิเลสเพิ่มพูนไปเรื่อยๆ ใจก็ทราบถึงความเหลวไหลของตน

จิตเมื่อทราบที่ตัวเป็นผู้ลุ่มหลงเหลวไหลแล้วก็ถอนตัวเข้ามา เพราะแม้จะฝืนคิดไปยึดมั่นถือมั่น สิ่งเหล่านั้นก็ถูกปัญญาแทงทะลุไปหมดแล้ว ไปยึดมั่นถือมั่นหาอะไร! การพิจารณาทราบชัดแล้วว่าสิ่งนั้นเป็นนั่น สิ่งนี้เป็นนี่ ตามความจริงของแต่ละสิ่งละอย่าง นี่แหละคือวิธีคลี่คลาย “กองปัญหาใหญ่” ที่รวมแล้วเป็นผลคือกองทุกข์ภายในใจ ท่านสอนให้คลี่คลายอย่างนี้

เมื่อปัญญาคลี่คลายอยู่โดยสม่ำเสมอไม่ลดละ จนเข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนแล้ว ไม่ต้องบอกให้ปล่อย จิตรู้แล้วปล่อยเอง ย่อมปล่อยเอง จิตที่ยึดคือจิตที่ยังไม่รู้ไม่เข้าใจด้วยปัญญา เมื่อรู้อย่างเต็มใจแล้วก็ต้องปล่อยเต็มที่ ไม่มีอาลัยเสียดาย ความกังวลทั้งหลายที่จิตเคยกังวลเสียดายนั่นก็หายไปเอง เพราะปัญญาสอดส่องมองเห็นแจ้ง

เห็นชัดไปหมดแล้วจะไปมอะไรอีก ปัญหาของใจที่เคยกว้างขวางก็แคบเข้ามา เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ภายนอกก็หมดไป ๆ เข้าทำนองที่เคยเทศน์นั่นเอง

จากนั้นก็มาคลี่คลายดูจิต อันเป็นที่รวมของกิเลสส่วนละเอียดว่า “แยบออกไปหาเรื่องอะไรบ้าง?” และ “แยบออกไปจากที่ไหน? มีอะไรเป็นเครื่องผลักดันให้จิตคิดปรุงเรื่องต่างๆ ขึ้นมา?” พอสติปัญญาทันความคิดปรุงที่แยบออกในขณะนั้น มันก็ดับในขณะนั้น ไม่ถึงกับเป็นเรื่องเป็นราวอะไรขึ้นมาให้ยุ่งยากเหมือนแต่ก่อน เพราะสติทันปัญญาทัน คอยตีต้อนปราบปรามกันอยู่เสมอ เพราะขยับตามร่องรอยแห่งต้นเหตุเข้าไปเรื่อยๆ จนถึง “ต้นตอกิเลส” ว่ามีอยู่ ณ ที่ใดกันแน่ ลูกเต๋าหลานหลาน กิเลสมันออกมาจากไหน สัตว์ต่างๆ ยังมีพ่อแม่ พ่อแม่ของกิเลสเหล่านี้คืออะไร? และอยู่ที่ไหน? ทำไมจึงปรุงแล้วปรุงเล่า คิดแล้วคิดเล่า ทำให้เกิดความสำคัญมั่นหมาย ขยายทุกข์อยู่ไม่หยุดไม่ถอย?

ความจริงการคิดปรุงก็คิดปรุงขึ้นที่จิต ไม่ได้คิดปรุงจากที่อื่น จงพิจารณาตามเข้าไปโดยลำดับๆ ไม่ลดละร่องรอยอันจะเข้าหาความจริงจนถึงตัว นี่คือการคิดค้นดูเรื่องของกิเลสทั้งหมดด้วยกำลังของสติปัญญาอย่างแท้จริง จนทราบว่าจิตนี้ได้ขาดจากสิ่งใดแล้ว สิ่งใดที่ยังมีความสัมผัสสัมพันธ์ และสนใจอยากรู้อยากเห็นกันอยู่เวลานี้ จึงตามสืบตามเชื่อนี้เข้าไป กิเลสก็นับวันเวลาแคบเข้ามา ๆ เพราะถูกตัดสะพานที่สืบต่อกับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสสัมพันธ์ และสิ่งต่างๆ ทั่วโลกดินแดน ออกจากใจด้วยสติปัญญาไปเรื่อยๆ จนหายสงสัย เหมือนโลกภายนอกไม่มี เหลือแต่อาการที่ปรุงยิบแยบๆ ไปภายในจิตเท่านั้น ซึ่ง “กษัตริย์ใหญ่ตัวคนอง” ก็อยู่ที่นี้ ตัวปรุงแต่ง ตัวดีนรจนกระวนกระวายน้อยใหญ่ จึงอยู่ที่นี้

แต่ก่อนใจดีนไปไหนบ้างก็ไม่ทราบ ทราบแต่ผลที่ปรากฏขึ้นมาเท่านั้น ซึ่งไม่เป็นที่พึงใจเลยทุกระยะไป คือมีแต่ความทุกข์ซึ่งโลกไม่ต้องการกัน ใจเราเองก็แบกแต่กองทุกข์จนหาทางออกไม่ได้ เพราะไม่ทราบเงื่อนไขเงื่อนไขกัน ที่นี้พอทราบแล้ว เรื่องเหล่านี้ค่อยหมดไปสิ้นไป ก็ยังรู้ชัดเห็นชัดที่จิต ซึ่ง “อวิชา” มาแสดงเป็นตัวละคร เป็นตัวเรื่องราวอยู่ในตัวเอง หาที่ยึดที่เกาะอะไรกับภายนอกไม่ได้ เป็นแต่แสดงอยู่ภายในตัว เพราะเหตุใดจึงไม่ยึดไม่เกาะ ก็เพราะสติปัญญาเข้าใจและหวานล่อมไว้แล้ว จะไปยึดไปเกาะอะไรได้อีก เรื่องมันก็มีแต่ “ยิบแยบๆ” อยู่เฉพาะภายในจิต ยิ่งเห็นได้ชัด กำหนดเข้าไปพิจารณาเข้าไป ค่อยๆ เชี่ยวชูดค้นด้วยสติปัญญาเข้าไปจนรอบตัว ทุกขณะที่อาการของจิตเคลื่อนไหวไม่มีการพลั้งเผลอ ตั้งสติปัญญาขึ้นเริ่มแรกที่ลุ่มลึกคลุกคลาน

ความเพียรขณะนี้ไม่ว่าทุกอริยาบถเสียแล้ว แต่กลายเป็นทุกขณะที่จิตกระเพื่อมตัวออกมา สติปัญญาต้องรู้ทั้งขณะที่กระเพื่อมออก รู้ทั้งขณะที่ดับไป เรื่องราวที่จะเกิดขึ้นขณะที่จิตปรุงแต่งและสำคัญมั่นหมายจึงไม่มี เพราะสติปัญญาประเภทจรวดดาวเทียมตามทันกัน พอกระเพื่อมก็รู้ รู้แล้วก็ดับ เรื่องราวไม่เกิดไม่ต่อ เกิดขึ้นมาขณะใดก็ดับไปพร้อมขณะนั้น ไม่แตกกิ่งแตกก้านออกไปไหนได้ เพราะถูกตัดสะพานออกแล้ว จากเรื่องภายนอกด้วยปัญญา

เมื่อสติปัญญาค้นคว้าอยู่อย่างไม่ลดละไม่ท้อถอย ด้วยความสนใจอยากรู้อยากเห็น และอยากทำลายสิ่งที่เป็นภัย ที่ให้ก่อกำเนิดเกิดเป็นสัตว์เป็นบุคคล พาทองเที่ยวในวัฏสงสาร คืออะไรกัน? อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สืบต่อ และมีอยู่ที่ไหนเวลานี้? นี้เรียกว่า "คຸຍເຂີຍຸດຕັນ" จิตวิชชาด้วยสติปัญญา ก็ไม่พ้นที่จะรู้จะเห็นและตัดขาดตัวเหตุปัจจัยอันสำคัญที่ก่อทุกขให้แก่สัตว์โลก คือกิเลสอวิชชา ที่แทรกอยู่ในจิตอย่างลึกซึ้งนี้ไปได้ นั่น! เห็นไหม อำนาจของสติปัญญา ศรัทธา ความเพียรขั้นนี้ที่ผู้ปฏิบัติทั้งหลายไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะเป็นไปได้ถึงขนาดนี้

ที่นี้กิเลสเริ่มเปิดเผยตัวขึ้นมาแล้ว เพราะไม่มีที่หลบซ่อน รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ซึ่งเป็นที่เคยหลบซ่อนแต่ก่อนไม่มีแล้ว เพราะได้ตัดสะพานออกหมดแล้ว ก็มีที่หลบซ่อนอยู่เฉพาะจิตแห่งเดียวเท่านั้น คือจิตเป็นที่หลบซ่อนของ "อวิชชา" เมื่อค้นคว้าวางไปที่จิตจนແຫລັກແຫລັກกระจายไปหมดไม่มีอะไรเหลือ เหมือนกับพิจารณาสภาวะธรรมทั่วๆ ไปที่เคยดำเนินมาโดยทางปัญญา "จิตวิชชา" นี้ก็ถูกพิจารณาแบบนั้น สุดท้ายกิเลสชั้นยอดคืออวิชชา จอมกษัตริย์ของวัฏจักร ก็แตกกระจายออกจากใจหมด! ที่นี้เราจะไม่ทราบยังงี้ว่า ตัวไหนเป็นตัวก่อเหตุให้เกิดภพนั้นภพนี้ ส่วนจะเกิดที่ไหนไม่เกิดที่ไหนนั้นไม่สำคัญ สำคัญที่ตัวนี้เป็นตัวเหตุให้เกิดตายอย่างประจักษ์ใจ

นี่แลการพิสูจน์การตายแล้วเกิดอีก หรือตายแล้วสูญ ต้องพิสูจน์ตัวจิตด้วยการปฏิบัติตามหลักจิตตภาวนา ดังพระพุทธเจ้าและสาวกทรงปฏิบัติและทรงรู้เห็นประจักษ์พระทัยมาแล้ว อย่างอื่น ๆ ไม่มีทางรู้ได้ อย่าพากันลุ่มคล้ำตันเดาเกาหมัด จะกลายเป็นขี่เรือเนือไปทั้งตัว โดยไม่เกิดผลใดๆ เลย

เมื่อถึงขั้นนี้ เรียกว่าได้ทำลายความเกิดซึ่งเป็นเชื้อสำคัญอยู่ภายใน ออกโดยสิ้นเชิงแล้ว ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปไม่มีสิ่งใดจะสืบต่อก่อแขนงไปอีกแล้ว สติปัญญาขั้น "ธรรมภิสมัย" ทราบได้อย่างสมบูรณ์

นี่แหละที่ว่า "โลกหน้ามีไหม?" คือตัวนี้แลเป็นผู้ไปจับจองโลกหน้า ตัวนี้แลเป็นผู้เคยจองโลกที่ผ่านมาแล้ว ตัวนี้แลเป็นตัวที่เคยเกิดเคยตายซ้ำๆ ซากๆ ไม่หยุดไม่ถอย จนไม่สามารถจดจำเรื่องความเกิดความตาย ความสุขความทุกข์ ความลำบากมากน้อย ในภพกำเนิดนั้นๆ ของตนได้ คือตัวนี้แล!

กรุณาจำหน้าตาของมันไว้ให้ถึงใจ และขุดค้นฟันลงไปอย่างสะบั้นหันแหลกอย่า ออมแรง จะเป็นการทำอาหารไปเลี้ยงมันให้อิ่มหมึพืมัน แล้วกลับมาทำลายเราอีก

เมื่อประมวลกิเลสทั้งหลายก็มาอยู่ที่จิตดวงเดียว รวมกันที่นี้ ทำลายกันที่นี้ พอทำลายมันเสร็จสิ้นลงไปโดยไม่มีอะไรเหลือแล้ว ปัญหาเรื่องความเกิดความตาย ความทุกข์ความลำบาก อันเป็นผลมาจากความเกิดความตายนี้ก็ไม่มี รู้ได้อย่างชัดๆ โดย "สนธิภูจิวโก" อย่างเต็มภูมิ

เรื่องโลกหน้ามีไหม? ก็หมดปัญหา โลกที่เคยผ่านมาแล้วก็ละมาแล้ว โลกหน้าก็ ตัดสะพานขาดกระเด็นออกไปหมดแล้ว ปัจจุบันก็รู้เท่า ไม่มีอันใดเหลืออยู่ในจิตนั้นเลย ขึ้นชื่อว่า "สมมุติ" แล้วแม่ละเอียดเพียงไร! นี่แลคือจิตที่หมดปัญหาแท้! การแก้ปัญห ำให้จิตก็แก้ที่ตรงนี้ เมื่อแก้ตรงนี้หมดแล้วจะไม่มีปัญหาอะไรอีก!

โลกจะกว้างแสนกว้างหรือมีที่จักรวาลนั้น เป็นเรื่องหนึ่งต่างหากของ "สมมุติ" ซึ่งหาประมาณไม่ได้ ใจที่รู้รอบตัวแล้วไม่ยุ่งเกี่ยวกับ

เรื่องสำคัญที่ทำความกระทบกระเทือนแก่ตนอยู่เสมอมาไม่ลดละกระทั่งปัจจุบัน และจะเป็นไปข้างหน้าก็คือเรื่องของจิต ตัวมีภยฝังจมอยู่ในตัวนี้เท่านั้น เมื่อแก้ภย นี้ออกหมดแล้ว ก็ไม่มีอะไรจะเป็นพิษเป็นภัยต่อไปอีก เรื่องโลกหน้าโลกหลังจะมีหรือ ไม่มีนั้นหมดความสนใจที่จะคิด เพราะทราบอย่างถึงใจแล้วว่าตัวนี้หมดปัญหาที่จะไป สืบต่อในโลกไหนๆ อีกแล้ว นี่แหละการเรียนแก้ปัญหาดตนเอง จงแก้สิ่งที่ตรงนี้จะมี ทางสิ้นสุดลงได้ ทั้งไม่เป็นโทษภัยแก่ตัวและผู้อื่นแต่อย่างใด

พระพุทธเจ้าก็ทรงแก้ที่ตรงนี้ สาวกอรหัตตอรหันต์ท่านก็แก้ที่ตรงนี้ รู้กันที่ตรงนี้ ตัดได้ขาดโดยสิ้นเชิงที่ตรงนี้ การประกาศองค์ศาสดาขึ้นมาว่า "เป็นผู้สิ้นแล้วจากทุกข์ เป็นศาสดาเอกของโลก" ก็ประกาศขึ้นมาจากความรู้และความหมดเรื่องอันนี้เอง การ เรียน"โลก" จบก็จบลงที่จิตอันนี้เอง! การเรียนธรรมจบก็จบโดยสมบูรณ์ที่ตรงนี้

"โลก" คือหมู่มสัตว์ สัตว์แปลว่า "ผู้ข้อง" ข้องอยู่ที่จิต ตัดขาดกันตรงนี้ เรียนรู้กัน ที่นี้ สาวกอรหัตตอรหันต์ก็เรียนรู้กันที่นี้อย่างเต็มใจ หมดปัญหา! ท่านเหล่านี้เป็นผู้แก้ ปัญหาตก ไม่มีสิ่งใดเหลือหลอเลย

พวกเราเป็นผู้รับเหมาของทุกซ์ทั้งมวล เป็นผู้รับเหมาปัญหาทั้งมวล แต่ไม่ยอมแก้ปัญหา มีแต่จะกวาดต้อนเข้ามาแบกหามอยู่ตลอดเวลา กองทุกซ์จึงเต็มที่หัวใจอะไรก็ไม่เท่า เพราะไม่หนักเท่าหัวใจที่แบกกองทุกซ์ การแบกกองทุกซ์และปัญหาทั้งหลายมันหนักที่หัวใจ เพราะเรียนไม่จบ แยกแต่กองทุกซ์เพราะความลุ่มหลง!

เรื่อง "วิชา" คือ ความรู้จริงได้ปรากฏขึ้นแล้ว และทำลายสิ่งที่เป็นภัยทั้งหมดออกจากใจแล้ว ชื่อว่า 'เป็นผู้เรียนจบ' โดยหลักธรรมชาติ ไม่มีการเสกสรรปั้นยอ ทั้งที่หลอกตัวเองให้ลุ่มหลงเพิ่มเข้าไปอีก แต่การเรียน "ธรรมในดวงใจ" จบ เป็นการลบล้างความลุ่มหลงออกได้โดยสิ้นเชิงไม่มีซากเหลืออยู่เลย

คำว่า "ไตรภพ" กามภพ รูปภพ อรูปภพ ก็หมดปัญหาหลงในขณะนั้น เพราะมันอยู่ที่ใจ "กามภพ" ก็คือจิตใจที่ก่อตัวด้วยสิ่งนั้น(กาม) "รูปภพ อรูปภพ" ก็คือสมมุติสิ่งนั้นๆ ในสามภพนี้ฝังอยู่ที่ใจ เมื่อใจได้ถอดถอนสิ่งเหล่านี้ออกไปแล้ว ก็เป็นอันหมดปัญหา นี้แก้ปัญหากแก้ที่ตรงนี้ โลกนี้โลกหน้าอยู่ที่นี้ เพราะการก้าวไปในโลกไหนๆ ก็อยู่ที่นี้ จะก้าวไปรับทุกซ์มากน้อย ก็ตัวจิตนี้แล กงจักรเครื่องพัดผันมีอยู่ภายในใจนี้ไม่มีในที่อื่น

พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนลงที่จุดอันถูกต้องเหมาะสมที่สุด คือใจ อันเป็นตัวละครสำคัญ สิ่งทีกล่าวมาเหล่านี้มีอยู่กับใคร ถ้าไม่มีอยู่กับเราทุกๆ คน การแก้ถ้าไม่แก้ที่ตรงนี้จะไปแก้ที่ไหนกัน?

สัตว์โลกจำเป็นที่จะต้องไปตามโลกนั้นๆ ด้วยอำนาจแห่งกรรมดี-ชั่วที่มีอยู่กับใจ ผู้ที่จะไปสู่โลกสุกของฟีนกองไฟคือใจนี้ ถ้าไม่แก้ตรงนี้แล้วก็ไม่พ้นจะไปโดนกองไฟคือความทุกข์ร้อน ถ้าแก้ตรงนี้ได้แล้วก็ไม่มีปัญหาว่าไฟอยู่ที่ไหน เพราะรักษาตัวได้แล้ว มันก็มีเท่านั้น! เหล่านี้เป็นโลกหนักมากสำหรับมวลสัตว์ ปัญหาอะไรเกิดขึ้นมันก็เกิดขึ้นที่ตรงนี้ ว่า "ตายแล้วเกิดหรือตายแล้วสูญ" "โลกหน้ามีไหม?" นรกมีไหม? สวรรค์มีไหม? "บาป บุญ มีไหม?"

ไปที่ไหนมีแต่คำถามว่า "นรก สวรรค์ มีไหม?" เราชี้เกียดจะตอบ ไม่ทราบจะตอบไปทำไมกัน ก็ผู้แบกนรก สวรรค์ ก็คือหัวใจซึ่งมีอยู่กับทุกคนอยู่แล้ว จะตอบไปให้เสียเวล่ำเวลาทำไมกัน เพราะเราไม่ได้เป็น "สมุห์บัญชีนรก สวรรค์ นี้"

แก้ตัวเหตุที่จะไปนรกสวรรค์นี่ซิ! แก้เหตุชั่วและบำรุงเหตุดี คำว่า "ทุกซ์" มันก็ไม่มี ถ้าแก้ถูกจุดแล้วมันจะผิดไปไหน! เพราะ "สวากขาตธรรม" สอนให้แก้ถูกจุด ไม่ผิดจุด! คำว่า "นียยานิกธรรม" ก็เป็นเครื่องนำผู้ที่ติดอยู่ในความทุกข์ร้อนด้วยอำนาจ

แห่งความลุ่มหลงออกไป ด้วย "สวาทชดธรรม" อยู่แล้ว จะแก้ที่ไหนถ้าไม่แก้ที่จิต ปัญหอันใหญ่โตก็มีอยู่ที่จิตนี้เท่านั้น ความรู้อันนี้แหละ หยาบก็อยู่กับความรู้นี้ ละเอียดก็อยู่กับความรู้นี้ ทำให้คนหยาบทำให้คนละเอียดก็คือความรู้นี้ เพราะกิเลส เป็นผู้หนุนหลัง ทำให้คนละเอียดใจละเอียด ก็เพราะความดีเป็นเครื่องหนุน ละเอียดจนกระทั่งสุดความละเอียดแล้วก็สุดสมมุติ ยุติด้วยความพ้นทุกข์ ไม่มีเชื้อสืบต่ออีกต่อไป

มีปัญหาที่มีคนมักถามอยู่เสมอว่า การแก้ความซี้เกียจจะแก้วิธีไหน? ถ้าจะเอาความซี้เกียจไปแก้ความซี้เกียจ มันก็เท่ากับสอนคนนั้นให้เป็นข้าศึกกับที่นอนหมอนมุ้ง ด้วยการนอนจนไม่รู้จักตื่น และเหมือนคนนั้นตายแล้วนั่นเอง เพราะความซี้เกียจมันทำให้อ่อนเปียกไปหมดเหมือนคนจะตายอยู่แล้ว จะเอาความซี้เกียจไปแก้ความซี้เกียจอย่างไรกัน เมื่อได้ที่นอนดี ๆ ก็เป็นเครื่องกล่อมให้คนนอนจนแบบตายแล้วนั่นเอง ตายอยู่บนหมอน นะ! จะว่ายังไง! ตื่นแล้วก็ยังไม่ยอมลุก ก็ความซี้เกียจมันเหยียบย่ำทำลายและบังคับไม่ให้ลุกนี้ การเอาความซี้เกียจไปแก้ความซี้เกียจมันก็เป็นอย่างนั้นแหละ

ถ้าเอาความขยันหมั่นเพียรเข้าไปแก้ ก็ถูกปั๊บปั๊บขึ้นมาสู้กัน ถ้ามีการต่อสู้มันก็มีหวังชนะจนได้ ถ้ายอมหมอบราบไปเลยมันก็มีแต่แพ้ทำเดียว แต่จะเรียกว่า "แพ้" หรือเรียกอะไรก็เรียกไม่ถูก เพราะไม่มีการต่อสู้จะว่าแพ้อย่างไรได้ ถ้ามีการต่อสู้ สู้เขาไม่ได้ เช่น คนนี้แพ้ คนนั้นชนะ แต่หนีทางต่อสู้ไม่มีเลย ยอมราบไปโดยถ่ายเดียว จะไม่ว่า "บ้อยกลางเรือนของกิเลส" จะว่าอะไร? มัน ก็บ้อยกลางเรือนของมันนั่นแหละ จะเอาความซี้เกียจจนเป็นบ้อยมันไปแก้กิเลส ก็ยิ่งกลับเสริมกิเลสให้มากมุนยิ่งขึ้นจะว่ายังไง! โดยปกติมันก็เต็มหัวใจอยู่แล้ว จะส่งเสริมให้มากมายอะไรอีก จะเอาไปไว้ที่ตรงไหน? ใจก็มีดวงเดียว นอกจากจะแก้มันออกพอให้หายใจได้บ้าง ไม่ยอมให้มันนั่งทับนอนทับจนจนหายใจไม่ได้ตลอดไป

จงปลดเปลื้องมันออกพอให้มองดูตัวเองได้บ้างว่า โอ้โห! นับแต่เริ่มภาวนามาวันนี้เห็นเหนือนของกิเลส คือตัวซี้เกียจ หลุดลอยจากตัวไปหนึ่งสะเก็ด เท่ากันกับสะเก็ดไม้หลุดออกจากต้นของมัน วันนี้พอดูตัวเองได้บ้าง ไม่มีแต่กิเลสเอาปากเอางมูกไปใช้เสียหายหมด นำโมโห!"

ความขยันหมั่นเพียร ความอุตสาหะพยายาม โดยทางเหตุผลที่เกิดประโยชน์ เป็นทางของปราชญ์ท่านดำเนินกัน แม้ยากลำบากเราก็สู้ เหมือนถอนหัวนวมออกจากเท้าของเรา เจ็บก็ต้องทนเอา ถ้าจะยอมให้มันฝังจมอยู่อย่างนั้น ฝ่าเท้าก็จะเน่าเฟะไปทั้งเท้าแล้วก้าวไปไหนไม่ได้เลย และเสียกระทั่งเท้าด้วย เพราะฉะนั้นเหตุผลมีอยู่อย่าง

เดียว คือต้องถอนหนามออกให้ได้! เจ็บขนาดไหนต้องอดทน ถอนหนามออกให้ได้ เหตุผลนี้ต้องยอมรับ เมื่อถอนออกหมดแล้วมันก็หมดพิษ ใสยาลงไปเท่าก็จะหายเจ็บ ไม่มีการกำเริบอีกต่อไปเหมือนที่หนามยังจมอยู่

กิเลสก็คือหัวหนามเราดี ๆ นี้เอง เราจะยอมให้มันฝังจมอยู่ในหัวใจตลอดเวลา มันก็ฝังจมอยู่อย่างนั้น ใจเนาพะอยู่ใน "วิภูสงสาร" เป็นที่น่าเบื่อหน่ายรำคาญไม่มีที่สิ้นสุด เราต้องการอยู่หรือ? การเป็นคนเนาพะนะ จงถามตัวเองอย่าไปถามกิเลส จะเพิ่มโทษเข้าอีก ถ้าไม่ต้องการต้องต่อสู้มัน เมื่อต่อสู้แล้วต้องมีทางชนะจนได้ หรือจะแพ้ก็ครั้งก็ตาม แต่จะต้องมีทางชนะมันครั้งหนึ่งจนได้ ลงชนะครั้งนี้ต่อไปก็ชนะไปเรื่อย ๆ ชนะ ๆ เรื่อยไปเลย กระทั่งไม่มีอะไรจะมาให้เราต่อสู้ เพราะกิเลสหมดประตูแล้ว!

คำว่า "ชนะ" นั้นชนะอะไร? ก็ชนะความขี้เกียจด้วยความขยัน ชนะกิเลสด้วยวิริยธรรมนะซี แล้วก็พ้นจากทุกข์ นี่แหละการแก้ปัญหาเรื่องความเกิดตาย คือแก้ที่ดวงใจ มีจุดนี้เท่านั้นที่ควรแก้ที่สุด เป็นจุดที่เหมาะสมอย่างยิ่ง เป็นจุดที่ถูกต้องในการแก้ แก้ที่ตรงนี้ แก้ที่อื่นไม่มีทาง จะสำคัญมันหมายถึงไปตั้งกับตั้งกลับ ก็แบกปัญหาพาเกิดพาตาย พาทุกข์พาลำบากไปอยู่นั้นแหละ จึงไม่ควรหาญคิดดันเดาเสียเวลาและตายเปล่า เพราะเป็น "อฐานะ" คือสิ่งเป็นไปไม่ได้ตามความคาดหมายต้นเดา

ว่า "ทุกข์ไม่มี บุญบาปไม่มี หรือทุกข์มี บุญบาปมี" เราก็เสวยกันอยู่ทุกคนไม่มีการหลีกเลี่ยงได้ คำว่า 'บาป' ก็คือความเศร้าหมองความทุกข์ "คำว่าบุญ" ก็คือความสุข ความสบายใจนั่นเอง ก็มีอยู่ในกายใจของคนทุกคนแล้วจะปฏิเสธอย่างไร? คำว่า "บุญ" ก็ชื่อความสุขนั้นแลท่านให้ชื่อว่า 'บุญ' ความทุกข์ท่านให้ชื่อว่า "บาป" ทั้งบุญทั้งบาปเราก็สัมผัสอยู่ทุกวันเวลา จะอยู่โลกนี้หรือไปโลกหน้าก็ต้องเจอ "บุญบาป" อยู่โดยดี!

นรกหรือไม่นรกก็ตามเถอะ ถ้ามีทุกข์อยู่เต็มกายเต็มใจแล้ว ใครอยากมาเกิดมาเจอละ? เราอยู่ด้วยกันอย่างนี้ จะไปถามเรื่องนรกนรกที่ไหนอีกเล่า เพราะอยู่ด้วยกันอย่างนี้ ทุกข์มันเผาอยู่ที่ไหนก็ร้อนเช่นเดียวกับไฟจี้มันแล จี้เข้าตรงไหนก็จี้เข้าซิ มันต้องร้อนเหมือนกันหมด จะว่านรกหรือไม่นรกก็ตามใจ แต่ใครก็ไม่ต้องการ เพราะความทุกข์รื้ออยู่กับตัว จะหาสวรรค์ที่ไหน? ให้ยุ่งยากในหัวใจละ

เจอความสุขซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิบัติธรรม เฉพาะอย่างยิ่งคือความสุขทางใจ นับตั้งแต่ความสงบเย็นใจขึ้นไปโดยลำดับ จนกระทั่งตั้งหลักตั้งฐานของจิตได้แน่นอน มั่นคงภายในใจ แน่ใจในตัวเอง ยิ่งกว่านั้นเราได้หลุดพ้นไป แล้วจะไปถามหาที่ไหน

สวรรค์ นิพพานนะ ไม่จำเป็นต้องถาม เราอยู่กับใจของเรา เราเป็นเจ้าของใจ ซึ่งเป็น
ตัวเหตุตัวการอยู่อย่างชัด ๆ และครองกันอยู่เวลานี้ จะไปหากันที่ไหนอีกชื่อนรกสวรรค์
นะ งมหาอะไร!

เราได้ตัวมันแล้วก็อยู่กับตัวนั้นซิ เรื่องก็มีเท่านั้น ธรรมของพระพุทธเจ้าไม่ได้
หลอกคนให้ลูบนั้นคลำนี้ เอาตัวจริงที่ตรงนี้!

เอาละ การแสดงก็เห็นว่าสมควรฯ